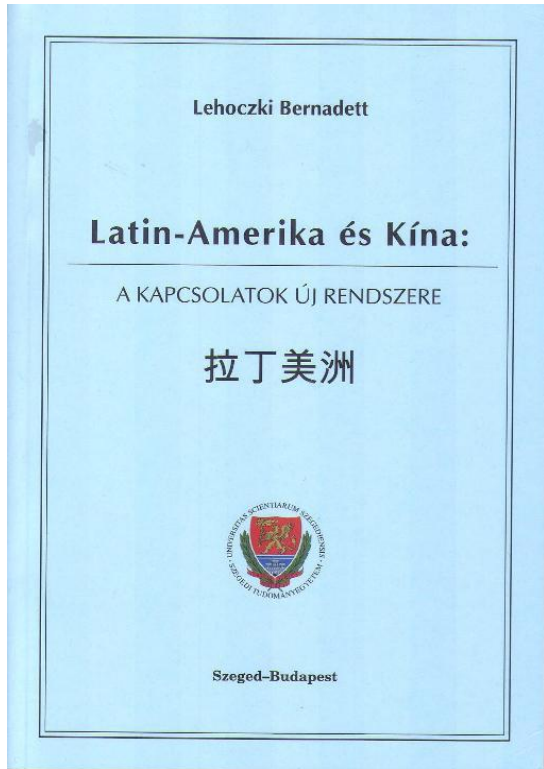

Jordán Gyula: Latin-Amerika és Kína

(LEHOCZKI BERNADETT:
Latin-Amerika és Kína: A kapcsolatok új
rendszere)

A világgazdaság egyik meghatározó tényezőjévé váló Kína egy viszonylag kevésbé vizsgált összefüggésben, Latin-Amerikával való kapcsolatrendszerében jelenik meg e kötetben. Választ keres arra a kérdésre, hogy Latin-Amerika (a fogalom alatt Mexikót, Közép- és Dél-Amerikát és a Karibi-térséget értve) „hogyan kerül a kínai kapcsolaton keresztül új nemzetközi erőterbe, mennyire rendeződik át helyzete a nemzetközi kapcsolatokban és a világgazdaság rendszerében.” (8. o.) A szakirodalom túlnyomó többsége Latin-Amerika külső kapcsolatait vizsgálva az Európához és az Egyesült Államokhoz fűződő, hosszú történelmi múltra visszatekintő viszonyt elemzi, az ázsiai reláció pedig korábban elsősorban Japánt jelentette. Ezekhez képest új szereplőként jelent meg Kína, amelynek rendkívüli ütemben növekvő gazdasága óriási nyersanyag- és energia

keresletet teremt, amelyhez társul az új piacok felkutatásának igénye. A latin-amerikai kapcsolatoknak egy további dimenzióját jelenti Kína számára a világpolitikai folyamatokba történő mind határozottabb beleszólás igénye, illetve a nemzetközi rendszer multipolárisá alakításának törekvése.

A könyv az 1949 és 2009 közötti periódust vizsgálja, esetenként felvillantva a korábbi történelmi előzményeket, de alapvetően a hidegháború utáni időszakra, mindenképp az ezredfordulót követő évekre koncentrál. Ezt az indokolja, hogy a gazdasági és politikai kapcsolatok ekkor váltak igen intenzívvé, korábban nem tapasztalt dinamizmust és minőséget mutatva. A szerző multidiszciplináris megközelítésmódot alkalmazva politikai, gazdasági és intézményi kapcsolatrendszerek aspektusából elemzi a Kínai Népköztársaság (KNK) és Latin-Amerika egymáshoz fűződő viszonyát. Hangsúlyozza, és munkája során végig szem előtt tartotta, hogy Latin-Amerika ebben a relációban sem kezelhető egységként, törésvonalak osztják meg, amelyek alapján ország-csoportokat, szubrégiókat lehet és kell megkülönböztetni. Az igen nagy heterogenitást mutató régióban Kína növekvő gazdasági és politikai szerepe ezeket a törésvonalakat megerősíteni látszik.

A könyv négy nagy fejezetre osztott egységben tárgyalja témáját. A *Történelmi előzmények* című első egységben a bipoláris világ, majd a hidegháború utáni körülmények között tekinti át a kezdeti politikai, gazdasági és a nagyon minimális intézményi kapcsolatokat. Kiemeli a kubai forradalom hatását, amelyet követően Kína kapcsolatai a régióval Kuba-centrikussá váltak, valamint Kína ENSZ tagságának elnyerését, amely ebben a régióban is a diplomáciai kapcsolatfelvételek hullámát indította el. Az 1970-es években rugalmasabbá és pragmatikusabbá váló kínai külpolitika új vonásai 1978, a reform és nyitás történelmi fordulata után teljesedtek ki. Kína ekkor ismét hangsúlyosabban a fejlődő

világ felé fordult, beleértve Latin-Amerikát is, amelyet a magas szintű találkozók megindulása, további diplomáciai kapcsolatok felvételek, az 1980-as évektől a kereskedelmi kapcsolatok megugrása is jelzett.

A második nagy rész a hidegháború utáni időszakban tekinti át a kínai–latin-amerikai kapcsolatokat, mégpedig az 1990-es évekre és az ezredforduló utáni időszakra osztva. Ebben a részben – eltérően az első rész kronologikus-történeti megközelítésétől – már a regionális, szubregionális és az államok közötti bilaterális vizsgálat módszerét követi. Az 1990-es évek tárgyalásánál, különösen Közép-Amerika és a Karibi-térség vonatkozásában kiválóan exponálja a Tajvan kérdést, a „két Kína” rivalizálását a „dollárdiplomácia” eszközével a diplomáciai kapcsolatok megtartásáért (Tajvan), illetve azok megszerzéséért (KNK). Ebben az időszakban válik markánsan jellemzővé, hogy Kína legfontosabb kereskedelmi partnereinek a nyersanyagokban bővelkedő, fejlettebb latin-amerikai gazdaságokat tekinti. Kína fő exportcikkei ekkor a textil, ruházat, cipő, játék, háztartási és elektronikai cikkek, míg latin-amerikai részről, jórészt máig jellemzően a nyersanyag és élelmiszer. Az utóbbiak esetében egy-egy ország exportja gyakran egy, esetleg két cikkre, nyersanyagra épül, amely kivételükben akár 80-90%-ot is képviselhet.

Kína és Latin-Amerika kapcsolatában az ezredforduló óta rendkívüli intenzitású fejlődés tapasztalható, amelyben a két fél viszonya – hangsúlyozza a szerző – egyre inkább tudatosan átgondolt stratégiává alakul mindkét, de elsősorban a kínai oldalon. A kereskedelemben, néhány országra koncentrálódva válik igazán jelentőssé az energia, indulnak meg a szabad kereskedelmi tárgyalások, szélesednek ki a politikai kapcsolatok, és jelennek meg olyan új dimenziók, mint a katonai együttműködés, a kapcsolatok közvetlen intézményesülése. Kína részéről ezekben szerepet játszott az a törekvése, hogy gyorsan növekvő gazdasági erejét politikai téren kamatoztatva a jövő multipoláris világrendjének egyik pólusává

váljon, míg Latin-Amerika részéről ennek fontos háttérét jelentette az ún. neopopulista vezetők hatalomra kerülése egy sor országban, akik a hagyományos partnerek helyett/mellett (Egyesült Államok, Európa) újjak felé igyekeznek nyitni.

Lehoczki Bernadett sorra veszi azokat az érdekeket és motivációkat, amelyek a felek egymás iránti érdeklődését erősítik. Latin-Amerika részéről jelen van a felismerés, hogy Kína révén új pontokon kapcsolódhat be a világgazdaságba, lehetővé teszi exportjuk diverzifikációját, így csökkenthetik az Egyesült Államoktól és Európától való függésüket, és az óriási kínai piac nyersanyag, energia és élelmiszer igénye biztos bevételi forrást jelenthet, végül egyre inkább reménykedhetnek Kína gyorsan növekvő működőtőke befektetéseiben is. Mindezeket felhasználhatják az egyes országok, alrégiók, de mindenekelőtt egész Latin-Amerika, hogy önálló, független szereplőként jelenjen meg a világpolitikában, javíthasson nemzetközi presztízsén, az Egyesült Államokkal szembeni tárgyalási pozícióján. Kína érdekei és motivációi szintén összetettek: szüksége van az ottani nyersanyag-, energia- és élelmiszerforrásokra, a latin-amerikai piacokra, amelyek egyre nagyobb tömegben vették fel az olcsó kínai késztermékeket, a multipolaritás említett szempontja és nem utolsósorban az „egy Kína” elv érvényesítése Tajvan diplomáciai elismerésével összefüggésben. Az egyes fejezetek e bonyolult szempontrendszer érvényesülését mutatják be, jól követhetően, meggyőzően a politika, a gazdaság és az intézményi kapcsolatok területein.

A harmadik nagy rész ugyanezen szempontok mentén a háromszögelemzés módszerét alkalmazza az Egyesült Államok–Latin-Amerika és Kína, az Európai Unió–Latin-Amerika és Kína, valamint az Ázsia–Latin-Amerika és Kína viszonyrendszerekre. Bár a fejezetcímekben Latin-Amerika szerepel, a szerző nem egységként kezeli a térséget, hanem felvázolja a regionális és egyéb törésvonalakat, amelyek felismerhetők a más régiókkal, orszá-

gokkal való viszonyrendszerében. Hangsúlyozza, hogy a háromszögek vizsgálata mindig Latin-Amerika szemszögéből történik, és szerényen arra utal, hogy nem kerül mélyebb elemzésre, vizsgálatra Kína és a többi szereplők viszonyrendszere. Ezzel szemben meggyőződéssel állíthatom, hogy nemcsak Kína viszonyrendszeréről ad árnyalt, sok finom észrevétellel gazdagított képet, hanem akár magára Kínára nézve is számos fontos megfigyeléssel, megállapítással szolgál.

A történelmi múlt, a földrajzi közelség, meg természetesen szuperhatalmi súlya és szerepe miatt, a régióban alapvető fontosságú Egyesült Államok Kína növekvő jelenlétére egyelőre visszafogottan reagál, a „Kína fenyegetés” fel-felbukkanó témájának nem ez a reláció a kiemelten kezelt területe. Az Egyesült Államoknak a kínai–latin-amerikai kapcsolatok esetleges aggodalmi és nyugtalanságai nem általában a régióval, hanem egyes országokkal, ország-csoportokkal függnek össze. Az Európai Unióval összefüggő háromszög sajátosságaként említi Lehoczki Bernadett, hogy ezek a kapcsolatok az előbbi háromszögéhez hasonlóan aszimmetrikusak (globális és regionális hatalom kerül kapcsolatba), de jelentős eltérés, hogy az EU és a KNK közötti viszony kiegyensúlyozottabb, kevesebb a kompetitív, konfliktusos elem, másrészt az EU számára a latin-amerikai pozíciók kevésbé fontosak, mint az Egyesült Államok számára.

A szerző kiemeli azt is, hogy míg az EU gazdasági kapcsolatai Latin-Amerikával az 1990-es években voltak a legélénkebbek, az ezredfordulót követően Kína kereskedelmi és befektetői jelenléte vált dinamikusabbá. Kissé talán meglepő az *Ázsia–Latin-Amerika–Kína háromszög* fejezetcím, hiszen Kína is Ázsia része, de ennek az oldalszámra nézve is egyik legterjedelmesebb és igen alapos elemzésnek az eredményeként feltétlenül meggyőző az ilyen felvetés jogosságáról, indokoltságáról. Itt kerül elő hangsúlyosabban Japán szerepe, amely ország az ottani gazdasági szerep-

vállalásával jóval megelőzte Kínát, amely azonban az utóbbi években átvette Japántól Latin-Amerikában a legfőbb ázsiai partner szerepkörét. Az ismétlés veszélyét elkerülve itt újra előkerül Tajvan, de belépnek olyan szereplők is, mint Dél-Korea, valamint a többiekhez képest kissé lemaradó India. A háromszög gazdasági vonatkozásait illetően a lényegi mondanivalót a következőképpen jelöli meg a szerző: „Az ezredfordulót követően a korábbiaktól eltérő, új mintákat mutat Ázsia és Latin-Amerika gazdasági kapcsolatrendszere, a latin-amerikai térség külkereskedelmében átrendeződni látszik az egyes ázsiai partnerek szerepe, súlya, jelentősége.” (128. o.) A rendkívüli adatgazdagságú, elemzésekkel, érvekkel alátámasztott, következtetésekben bővelkedő fejezet szépen követhetően mutatja be ezt az átrendeződést. A politikai, gazdasági és intézményi aspektusok vizsgálatát itt is követő tárgyalás során az ismert szervezetek mellett kevesebb a figyelem előterében álló csoportosulásokról is.

A negyedik nagy rész az *Esettanulmányok* címet viseli, és Mexikó, Brazília, Bolívia és Kuba a Kínai Népköztársasággal kialakított kapcsolatrendszerét elemzi. Az egyes országokat a szerző nem véletlenszerűen, hanem annak alapján választotta, hogy egyes ország-csoportokat reprezentáljanak. Bemutatja a bilaterális kapcsolatok dinamikáját, az együttműködés fő területeit, az elősegítő és hátráltató tényezőket. Az esettanulmányok mélyebb betekintést tesznek lehetővé az egyes csoportok jellemzőibe, új vonásokkal gazdagítják az előző részek általánosító, csoportképző vonásait. Ismételten bizonyítja, hogy a latin-amerikai országok a kínai reláció kapcsán sem kezelhetők egységként, ami szükségszerűen előidéz a kínai jelenlét, politika sokarcúságát, stratégiai elemeinek különböző kombinációit.

A kötet végén a *Függelék*ben közölt statisztikai összeállítások, grafikonok, ábrák igen informatívak, jól alátámasztják és gazdagítják a kötet mondanivalóját.

Ahogy az ember csontváza nem azonosítható az eleven, sokszínű személyiséggel, úgy a fentiekben felsoroltak sem képesek igazán tükrözni a kötetnek még a témagazdagságát sem, nem szólva az elemzések, bemutatott összefüggések és következtetések sokaságáról. A szerző hatalmas mennyiségű, zömmel angol és spanyol nyelvű forrásra, szakirodalomra támaszkodik, emellett bőségesen használt internetes forrásokat is. Szakszerűen megfogalmazott, átgondolt mondanivalóját szép magyaros, világos stílusban fejt ki, a figyelmet végig ébren tarja. Mindezt jól szolgálja a könyv logikus, jól tagolt szerkezete és felépítése. Lehoczki Bernadett a magyar szakirodalomban hiánypótlónak számító, tudományosan számos új megállapítással szolgáló, érett munkát kínál a téma iránt érdeklődőknek, amit érdemes lenne a szélesebb olvasóközönség számára is hozzáférhetővé tenni.

Lehoczki Bernadett: *Latin-Amerika és Kína: A kapcsolatok új rendszere.* Doktori értekezés. Szegedi Tudományegyetem – Budapesti Corvinus Egyetem. Szeged – Budapest, 2009. (Szerk.: Jancsó Katalin) 251 o.